

ارائه مدل پیش‌بینی خودکارآمدپنداری تحصیلی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گری ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان

فرشته باعزت^۱، صغری رضاپور^۲، مهشاد معتقدی فرد^{۳*}

تاریخ دریافت: ۹۵/۰۶/۰۳

تاریخ پذیرش: ۹۵/۰۹/۰۵

چکیده

زمینه و هدف: خودکارآمدپنداری تحت تأثیر برخی عوامل فردی، خانوادگی، و اجتماعی شکل می‌گیرد. هدف از انجام پژوهش حاضر، ارائه مدل پیش‌بینی خودکارآمدپنداری تحصیلی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گری ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان بود.

روش: روش پژوهش حاضر، یک مطالعه توصیفی - همبستگی بود که از مدل تحلیل مسیر استفاده شد. جامعه آماری شامل تمامی دانش‌آموزان پایه اول دوره دوم متوسطه شهرستان محمودآباد در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود و نمونه شامل ۲۸۴ دانش‌آموز که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای، انتخاب شده‌اند. ابزارهای پژوهش شامل پرسشنامه تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده (۲۰۰۲)، پرسشنامه شخصیتی هگزاکو (۲۰۰۴) و پرسشنامه خودکارآمدپنداری تحصیلی (مورگان و جینکز، ۱۹۹۹) بود.

یافته‌ها: نتایج نشان داد مدل با داده‌های پژوهش، برازش مناسبی دارد. برون‌گرایی ($P < 0/001$ ، $\beta = 0/18$)، وظیفه‌شناسی ($P < 0/001$)، $\beta = 0/31$ و باز بودن به تجربه ($P < 0/001$ ، $\beta = 0/35$) در افزایش خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان مؤثر بود. ضریب مسیر استاندارد بین جهت‌گیری گفت‌و شنود با صداقت - تواضع ($\beta = 0/19$ و $p = 0/011$)، برون‌گرایی ($\beta = 0/17$ و $p = 0/02$)، وظیفه‌شناسی ($\beta = 0/26$ و $p = 0/009$) و خودکارآمدپنداری تحصیلی ($\beta = 0/14$ و $p = 0/019$) مثبت و معنادار به دست آمد. همچنین، ضریب مسیر استاندارد بین جهت‌گیری همنوایی و صداقت - تواضع ($\beta = 0/14$ و $p = 0/025$) معنادار شد.

نتیجه‌گیری: ایجاد ارتباط‌های مؤثر با فرزندان، تشویق فرزندان به ابراز نظر، پذیرش اشتباهات و لغزش‌های احتمالی فرزندان، نظرخواهی در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی، و به رسمیت شناختن آزادی‌های معقول فرزندان برخی از اقدامات مؤثری است که منجر به بهبود خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان می‌شود.

کلیدواژه‌ها: خودکارآمدپنداری تحصیلی، الگوهای ارتباطی خانواده، ویژگی‌های شخصیتی

۱. دانشیار گروه روان‌شناسی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران

۲. کارشناسی ارشد روان‌شناسی تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه آزاد ساری، ساری، ایران

۳. *نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشکده علوم انسانی و اجتماعی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران (Mahshad_mf@yahoo.com)

مقدمه

خودکارآمدپنداری تحصیلی^۱ شالوده پرورش سایر مهارت‌های یادگیری است. این مفهوم در ارتباط با احساس توانایی فرد در اداره فعالیت‌های یادگیری، احاطه بر موضوعات درسی و برآورده کردن انتظارات تحصیلی است (۱). امروزه تلاش می‌شود تا با شناخت هر چه بیشتر عوامل مؤثر بر یادگیری، دانش‌آموزان به یادگیرندگانی متفکر، به خود متکی و توانمند تبدیل شوند (۲). شناخت متغیرهای مؤثر بر خودکارآمدپنداری تحصیلی از یک سو پیشگیری از پیامدهای شکست در مدرسه و پدیدآوری محیطی خوشایند برای یادگیری را افزایش می‌دهد و از سوی دیگر می‌تواند در دستیابی به روش‌های مناسب و تکیه بر اولویت‌های آموزشی کاربردی کمک کند (۳). همچنین بهتر است که پیشایندها یا عوامل تأثیرگذار بر روی ظرفیت دانش‌آموزان در برخورد با چالش‌های تحصیلی را نیز شناسایی کرد. به منزله یکی از پیشایندهای تأثیرگذار، می‌توان از حمایت‌های خانواده نام برد که شواهد تجربی زیادی از نقش این پیشایندها در تحول شخصیتی و موفقیت تحصیلی حمایت می‌کنند (۴).

فیتزپاتریک (۵) دو جهت‌گیری زیربنایی گفت‌و شنود و هم‌نوایی را در الگوهای ارتباطی خانواده شناسایی کرد. جهت‌گیری گفت‌و شنود را به میزانی که خانواده‌ها فضای آزاد و راحتی برای شرکت اعضای خانواده در موضوعات مختلف ایجاد می‌کنند، بیان کرده‌اند. جهت‌گیری هم‌نوایی نیز عبارت است از مقداری که خانواده‌ها بر روی یکسان بودن نگرش‌ها، ارزش‌ها و عقاید تأکید می‌کنند. ترکیب این دو بعد، چهار روان‌بنه ارتباطی خانواده‌گی را ایجاد می‌کند که الگوهای روابط خانواده خوانده می‌شوند. لنت، براون و جورج (۶) معتقد بودند ارتباط مؤثر والدین با دانش‌آموزان، به ایجاد و افزایش خودکارآمدپنداری و اطمینان آنها در برخورد مؤثر با تکالیف و چالش‌های تحصیلی، کمک می‌کند. محرک‌های خانواده شکل‌دهنده بااهمیت‌ترین

تجربیات افراد است که نقش مهمی بر روی فرزندان دارند. پژوهش‌ها نشان می‌دهد که ارتباط نقش مهمی در عملکرد و کنش‌وری خانواده دارد. خانواده‌هایی که به عنوان نهادی منعطف هستند و مبنایشان بر گفت‌و مان، پاسخ‌گویی بالا و ایجاد خودمختاری است نسبت به خانواده‌هایی که بر اطاعت از والدین، تعامل بسته و هم‌نوایی عقاید و نگرش تأکید دارند، باعث می‌شوند که فرزندان توانایی ابراز عواطف و احساساتشان را داشته باشند. در این گونه خانواده‌ها معمولاً انعطاف‌پذیری نقش‌ها و تصمیم‌گیری‌های مشترک گسترش می‌یابد، پیشرفت و ارتقاء اعضا در نظر گرفته می‌شود و میزان تنش کاهش می‌یابد (۴). البته لازم به ذکر است که در برخی پژوهش‌ها از جمله پژوهش نیکنام و جوکار بعد جهت‌گیری گفت‌و شنود، خودکارآمدپنداری تحصیلی را تا حدودی قوی‌تر از خودکارآمدپنداری اجتماعی و هیجانی پیش‌بینی کرد که این نشان‌دهنده اهمیت جنبه تحصیلی فرزندان است و خانواده‌ها جنبه‌های اجتماعی و هیجانی را نسبت به جنبه تحصیلی کمتر مورد توجه قرار می‌دهند و در مسائل اجتماعی و هیجانی بیشتر به گونه یک‌طرفه و دستوری عمل می‌کنند. همچنین این نتیجه می‌تواند ناشی از عدم تمایل فرزندان به دخالت والدین‌شان در این گونه مسائل باشد. در گفتگوهای بین والدین و فرزندان بیشتر مسائل خودپنداشت مثبت به فرزندان منتقل می‌شود و باعث احساس خودکارآمدپنداری و شایستگی در زمینه‌های تحصیلی می‌شود (۷).

در زمره پیشایندهای روانی، ویژگی‌های شخصیتی را می‌توان از عوامل مؤثر بر خودکارآمدپنداری تحصیلی دانست. خصوصیات شخصیتی مجموعه ویژگی‌های روانی هستند که به‌طور منظم الگوهای رفتاری و روانی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهند و از آنجایی که بخشی از عواملی درونی تعیین‌کننده در سوگیری و نیرومندی توجه، ویژگی‌های شخصیتی هستند؛ بنابراین شخصیت یک مفهوم اساسی است که تمامی ابعاد جسمی - عاطفی و روانی را در برمی‌گیرد. ویژگی‌های شخصیتی افراد می‌تواند الگوهایی برای پیش‌بینی

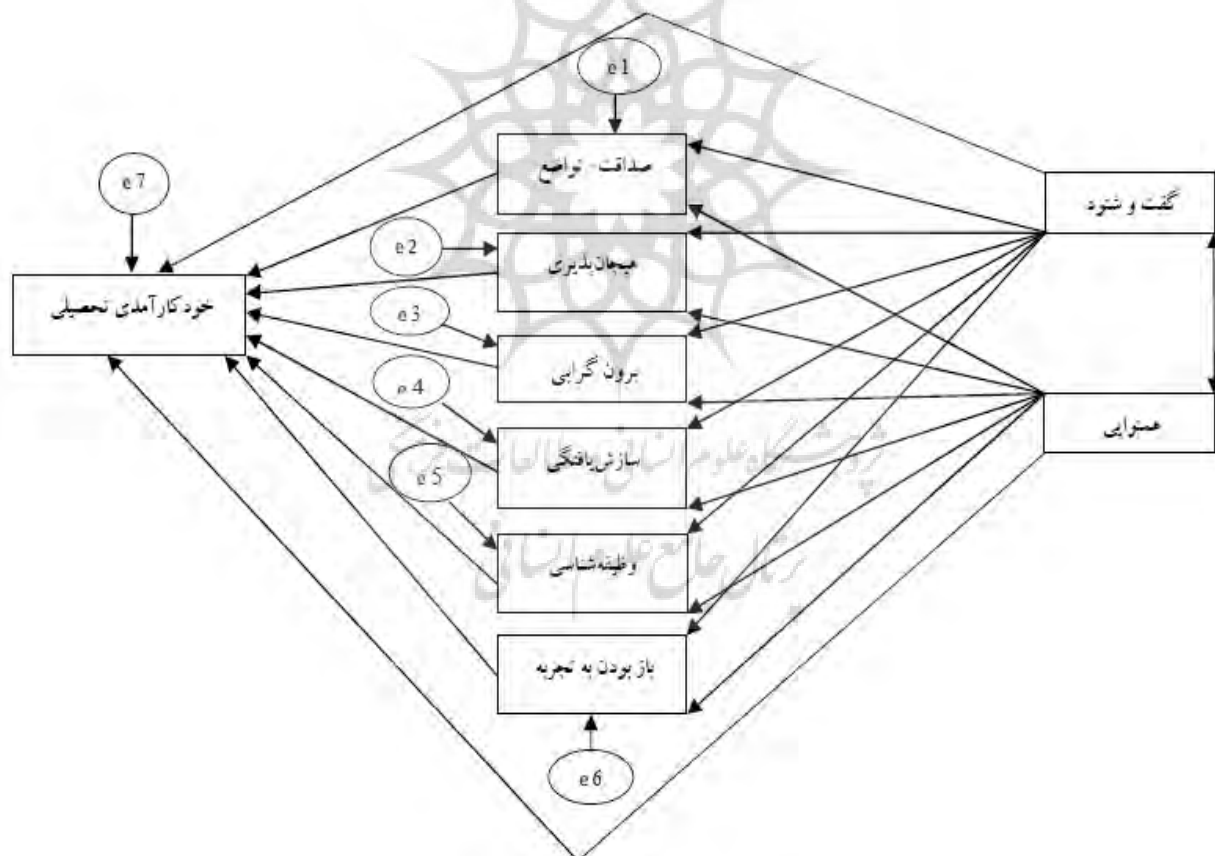
1. Academic self-efficacy

پژوهش‌های پیشین ارتباط متغیرها را به صورت جداگانه مورد بررسی قرار دادند، اما پژوهش حاضر در نظر دارد با ارائه مدل، روابط ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با خودکارآمدی تحصیلی را با واسطه‌گری ابعاد ویژگی‌های شخصیتی را پیشنهاد دهد.

بر اساس مدل پیشنهادی پژوهش ابعاد گفت‌و شنود و همنوایی خانواده به عنوان متغیرهای مستقل، ابعاد ویژگی‌های شخصیتی شامل صداقت- تواضع، هیجان‌پذیری، برون‌گرایی، سازش‌یافتگی، وظیفه‌شناسی، و باز بودن به تجربه به عنوان متغیرهای واسطه و خودکارآمدی تحصیلی به عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شده‌اند.

رفتار و حالت‌های روانی آنها فراهم آورد و تفاوت‌های فردی افراد عامل مهمی است که نشان می‌دهد چرا برخی از افراد بهتر از دیگران با شرایط و متغیرهای محیطی کنار می‌آیند و از سطوح مختلف انگیزش و رضایت برخوردارند (۸).

از طرف دیگر، برخی پژوهش‌ها مهم‌ترین عوامل پیش‌بینی‌کننده خودکارآمدی را وظیفه‌شناسی و باز بودن به تجربه گزارش کردند (۱۰). پژوهش‌هایی هم نشان دادند که الگوهای ارتباطی خانواده قادر به پیش‌بینی همه ابعاد ویژگی‌های شخصیتی به جز سازش‌یافتگی هستند. همچنین راهبرد تنظیم احساسات به عنوان متغیر واسطه‌ای رابطه بین جهت‌گیری گفت‌و شنود و ویژگی‌های هیجان‌پذیری و باز بودن به تجربه را تأیید کرد (۱۱). نکته قابل توجه این است که

شکل ۱: مدل پیشنهادی روابط ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با خودکارآمدی تحصیلی با واسطه‌گری ابعاد ویژگی‌های شخصیتی

بر این اساس فرضیه‌های پژوهش عبارت‌اند از:

مستقیم:

۱. ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده قابلیت پیش‌بینی خودکارآمدپنداری تحصیلی دانش‌آموزان را دارند.
۲. ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان قابلیت پیش‌بینی خودکارآمدپنداری تحصیلی آنها را دارند.

غیرمستقیم:

۱. ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با واسطه‌گری ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان می‌تواند خودکارآمدپنداری تحصیلی را پیش‌بینی کند.

روش

الف) طرح پژوهش و شرکت‌کنندگان: پژوهش حاضر، یک مطالعه توصیفی از نوع همبستگی است. این پژوهش با روش تحلیل مسیر انجام شده است. به منظور کنترل نقش احتمالی پایه تحصیلی، جامعه و نمونه پژوهش را تنها دانش‌آموزان سال اول دبیرستان تشکیل می‌دهند. این دانش‌آموزان از نظر شرایط جغرافیایی، سن و شرایط آموزشی شرایط نسبتاً یکسانی دارند.

جامعه آماری پژوهش شامل تمامی دانش‌آموزان مشغول به تحصیل در پایه اول متوسطه شهرستان محمودآباد در سال تحصیلی ۹۴-۱۳۹۳ بود که به منظور انتخاب اعضای گروه شرکت‌کننده، تعداد ۲۸۴ نفر با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چندمرحله‌ای، انتخاب شده‌اند. به این صورت که از مجموع مدارس شهرستان، هشت مدرسه به تصادف انتخاب (۴ مدرسه پسرانه و ۴ مدرسه دخترانه) و از هر آموزشگاه یک کلاس پایه اول به صورت تصادفی انتخاب شدند و به پرسشنامه‌ها پاسخ دادند. دامنه سنی دانش‌آموزان ۱۴-۱۳ سال بود.

به منظور اجرای پژوهش، ابتدا به آموزش و پرورش شهرستان مراجعه نموده و مجوزهای لازم گرفته شد و پس از کنترل طرح پژوهش و پرسشنامه‌ها، معرفی‌نامه اجرای تحقیق و

جمع‌آوری اطلاعات دریافت گردید. در ادامه، نمونه تحقیق مشخص و به مدارس مربوطه مراجعه شد. پرسشنامه‌ها در اختیار دانش‌آموزان قرار گرفت و ضمن راهنمایی‌های لازم از آنها درخواست شد که به سؤالات پاسخ دهند.

ب) ابزار

۱. ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده: ابزار تجدیدنظر شده الگوهای ارتباطی خانواده^۱ توسط کوثرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲) ساخته شده است که درجه موافقت یا مخالفت پاسخ‌دهنده درباره ۲۶ گویه در زمینه ارتباط‌های خانوادگی را به شیوه لیکرتی از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم می‌سنجد. ۱۱ گویه اول مربوط به جهت‌گیری همنوایی و ۱۵ گویه بعد مربوط به جهت‌گیری گفت‌وشنود است. کوثرنر و فیتزپاتریک (۲۰۰۲) ضریب آلفای کرونباخ مقیاس را برای بعد گفت‌وشنود ۰/۸۹ (دامنه ۰/۹۲ تا ۰/۸۲) و برای بعد همنوایی ۰/۷۹ (دامنه ۰/۸۴ تا ۰/۷۳) به دست آورده‌اند (۹). در ایران کشاورزی و همکاران (۱۲) روایی و پایایی مطلوبی برای این مقیاس گزارش کرده‌اند. در پژوهش حاضر جهت تعیین اعتبار از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که برای ابعاد گفت‌وشنود و همنوایی به ترتیب ضرایب ۰/۸۷ و ۰/۸۳ به دست آمد و برای تعیین روایی نیز از تحلیل عامل به روش مؤلفه اصلی و با چرخش قائم استفاده شده است که بر اساس نمودار اسکری و ارزش‌های ویژه بالاتر از یک، دو عامل گفت‌وشنود و همنوایی تأیید شد.

۲. پرسشنامه شخصیتی هگزاکو: پرسشنامه شخصیتی هگزاکو^۲ شامل ۶۰ گویه است که توسط آشتون و لی (۲۰۰۴) ساخته شد و شش عامل صداقت - تواضع، هیجان‌پذیری، برون‌گرایی، سازش‌یافتگی، وظیفه‌شناسی، و باز بودن به تجربه را می‌سنجد. آزمودنی باید در مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای (از کاملاً موافقم = ۱ امتیاز تا کاملاً مخالفم = ۵ امتیاز) میزان مخالفت یا موافقت خود با هر یک از عبارات آن را بیان کند. برای به دست

1. Revised Family Communication Patterns Scale
2. HEXACO Personality Inventory

کل پرسشنامه و هر یک از خرده‌مقیاس‌های استعداد، بافت و کوشش را به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۰ و ۰/۶۶ گزارش کردند (۱۴). کریم‌زاده و محسنی (۱۵) در پژوهش خود این پرسشنامه را روی دانش‌آموزان دوم دبیرستان اجرا کردند و نتایج را مورد تحلیل عوامل قرار داده و به سه عامل دست یافتند. آنها ضریب اعتبار برای کل آزمون ۰/۷۶، عامل استعداد ۰/۷۶، عامل کوشش ۰/۶۵ و عامل بافت را ۰/۶ به دست آوردند. حجازی، فارسی‌نژاد و عسگری (۱۶) نیز در پژوهش خود ضریب اعتبار برابر با ۰/۷۴ برای نمره کلی پرسشنامه به دست آوردند. در پژوهش حاضر برای سنجش اعتبار ابزار از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و عدد ۰/۸۴ به دست آمد. جهت بررسی روایی ابزار از روش همسانی درونی استفاده گردید که دامنه ضرایب همبستگی بین ۳۴ تا ۶۶ صدم بود.

ج) روش اجرا: روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش به این صورت بود که پس از کسب مجوز از کمیته فنی و اخلاقی سازمان آموزش و پرورش شهرستان محمودآباد و انتخاب مدارس منتخب، اهداف پژوهش ضمن تأکید بر محرمانه ماندن اطلاعات شرکت‌کنندگان و جلب رضایت آنها، برای دانش‌آموزان تشریح گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، روایی داده‌ها مورد واریس و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها

یافته‌های پژوهش در دو بخش نتایج توصیفی متغیرهای پژوهش و نتایج حاصل از تحلیل مسیر ارائه می‌گردد. توزیع جنسیتی نمونه تحقیق شامل ۱۴۸ نفر پسر و ۱۳۶ نفر دختر بودند. میانگین و انحراف معیار سنی کل نمونه به ترتیب برابر با ۱۳/۶ و ۰/۴۶ بود. دانش‌آموزان از نظر موقعیت آموزشی شرایط یکسانی داشتند.

آوردن پایایی این پرسشنامه از دو روش استفاده شد؛ فرم گزارش فردی: اعتبار به دست آمده در این پرسشنامه بر اساس فرم گزارش فردی با روش آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های صداقت - تواضع، وظیفه‌شناسی، باز بودن به تجربه (۰/۷۶) و در مؤلفه‌های هیجان‌پذیری و برون‌گرایی (۰/۸۰) و در سازش‌یافتگی (۰/۷۷) به دست آمده است. فرم گزارش مشاهده‌گر: اعتبار به دست آمده در این پرسشنامه بر اساس فرم گزارش مشاهده‌گر با روش آلفای کرونباخ برای مؤلفه‌های هیجان‌پذیری، سازش‌یافتگی، وظیفه‌شناسی (۰/۸۴) و در مؤلفه برون‌گرایی (۰/۸۳)، صداقت - تواضع (۰/۸۰) و باز بودن به تجربه (۰/۸۱) به دست آمده است (۱۳). در پژوهش حاضر برای سنجش اعتبار ابعاد پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد و میزان آلفای کرونباخ برای ابعاد صداقت - تواضع، هیجان‌پذیری، برون‌گرایی، سازش‌یافتگی، وظیفه‌شناسی، و باز بودن به تجربه به ترتیب مقدار ۰/۷۱، ۰/۶۲، ۰/۶۴، ۰/۷۴، ۰/۶۶ و ۰/۶۸ به دست آمد. برای بررسی روایی ابزار دامنه ضرایب همبستگی محاسبه شد که برای صداقت - تواضع بین ۳۶ تا ۶۱ صدم، برای هیجان‌پذیری بین ۳۴ تا ۶۵ صدم، برای برون‌گرایی بین ۳۸ تا ۵۹ صدم، برای سازش‌یافتگی بین ۳۶ تا ۵۸ صدم، برای وظیفه‌شناسی بین ۳۹ تا ۶۷ صدم، و برای باز بودن به تجربه بین ۴۱ تا ۵۷ صدم به دست آمد.

۳. پرسشنامه خودکارآمدپنداری تحصیلی: این پرسشنامه توسط مورگان و جینکز (۱۹۹۹) طراحی شده و دارای ۳۰ گویه است که هدف آن ارزیابی باورهای خودکارآمدپنداری دانش‌آموزان در ارتباط با پیشرفت‌های آموزشی است. همه گویه‌ها با استفاده از مقیاس لیکرت به صورت پاسخ‌های پنج‌گزینه‌ای کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم طراحی شده و از ۱ تا ۵ نمره‌گذاری شده است. مورگان و جینکز ضریب اعتبار

جدول ۱: یافته‌های توصیفی متغیرهای پژوهش

متغیر	میانگین	انحراف معیار	حداقل نمره میانگین	حداکثر نمره میانگین
جهت‌گیری گفت‌و شنود	۲/۵۴	۰/۶۹	۱/۲۰	۴/۸۰
جهت‌گیری همنوایی	۲/۹۳	۰/۶۷	۱/۳۲	۴/۴۵
صداقت - تواضع	۲/۸۹	۰/۶۳	۱/۲۹	۴/۵۷
هیجان‌پذیری	۲/۸۶	۰/۵۷	۱/۳۰	۴/۷۰
برون‌گرایی	۲/۷۳	۰/۴۸	۱/۲۰	۴/۲۰
سازش‌یافتگی	۲/۸۹	۰/۴۶	۱/۶۰	۴/۷۰
وظیفه‌شناسی	۲/۷۹	۰/۵۷	۱/۰۰	۴/۷۵
باز بودن به تجربه	۲/۶۵	۰/۶۴	۱/۱۰	۴/۵۷
خودکارآمدپنداری تحصیلی	۲/۴۶	۰/۵۴	۱/۰۸	۳/۶۰

خط نرمال را نشان دادند. از آنجایی که پیش‌فرض‌های رگرسیون برقرار بودند، اقدام به اجرای رگرسیون گام به گام شد. نتایج تحلیل رگرسیون حاکی از آن است که ابعاد برون‌گرایی ($P < 0/001$ ، $\beta = 0/18$)، وظیفه‌شناسی ($P < 0/001$)، هیجان‌پذیری ($P < 0/001$) و سازش‌یافتگی ($P < 0/001$)، پیش‌بینی‌کننده مثبت و معنادار خودکارآمدپنداری تحصیلی هستند. لازم به ذکر است که مجموع متغیرهای پیش‌بین، ۴۰ درصد از واریانس خودکارآمدپنداری تحصیلی را تبیین کردند. ماتریس همبستگی بین متغیرهای مورد مطالعه، در جدول ۲ آورده شده است.

به عنوان پیش‌نیاز انجام تحلیل‌های رگرسیونی و همچنین به منظور ارائه تصویر روشن‌تری از ارتباط میان متغیرهای پژوهش، همبستگی آنها محاسبه شد. قبل از اجرای رگرسیون پیش‌فرض‌های آن مورد مطالعه قرار گرفت. با توجه به مقدار آماره دوربین واتسون ($D = 1/79$) که در دامنه ۱/۵ و ۲/۵ قرار داشت، می‌توان گفت خطاها ناهمبسته‌اند. همچنین با توجه به عدم روند خاص در نمودار باقیمانده‌های استاندارد شده در برابر مقادیر برازش شده استاندارد، دلیلی بر ناآبیت بودن واریانس خطاها پیدا نشد. در نمودار احتمال نرمال برای باقیمانده‌های استاندارد شده مدل رگرسیون، باقیمانده‌های استاندارد شده (نقاط حول خط) انحراف کمی از

جدول ۲: ماتریس همبستگی متغیرهای پژوهش

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹
۱. گفت‌و شنود	۱								
۲. همنوایی	۰/۰۷	۱							
۳. صداقت - تواضع	۰/۲۲**	۰/۱۷**	۱						
۴. هیجان‌پذیری	۰/۰۸	۰/۰۱	۰/۲۲**	۱					
۵. برون‌گرایی	۰/۲۴**	۰/۰۹	۰/۰۶	-۰/۰۶	۱				
۶. سازش‌یافتگی	۰/۱۳*	۰/۰۱	۰/۲۷**	-۰/۰۷	۰/۲۵**	۱			
۷. وظیفه‌شناسی	۰/۳۵**	۰/۰۹	۰/۳۰**	-۰/۰۴	۰/۳۱**	۰/۱۰	۱		
۸. باز بودن به تجربه	۰/۲۵**	۰/۰۳	۰/۱۲*	-۰/۰۶	۰/۲۶**	۰/۱۷**	۰/۲۷**	۱	
۹. خودکارآمدپنداری تحصیلی	۰/۳۰**	۰/۰۲	۰/۱۵*	۰/۰۱	۰/۳۸**	۰/۱۲*	۰/۴۸**	۰/۴۹**	۱

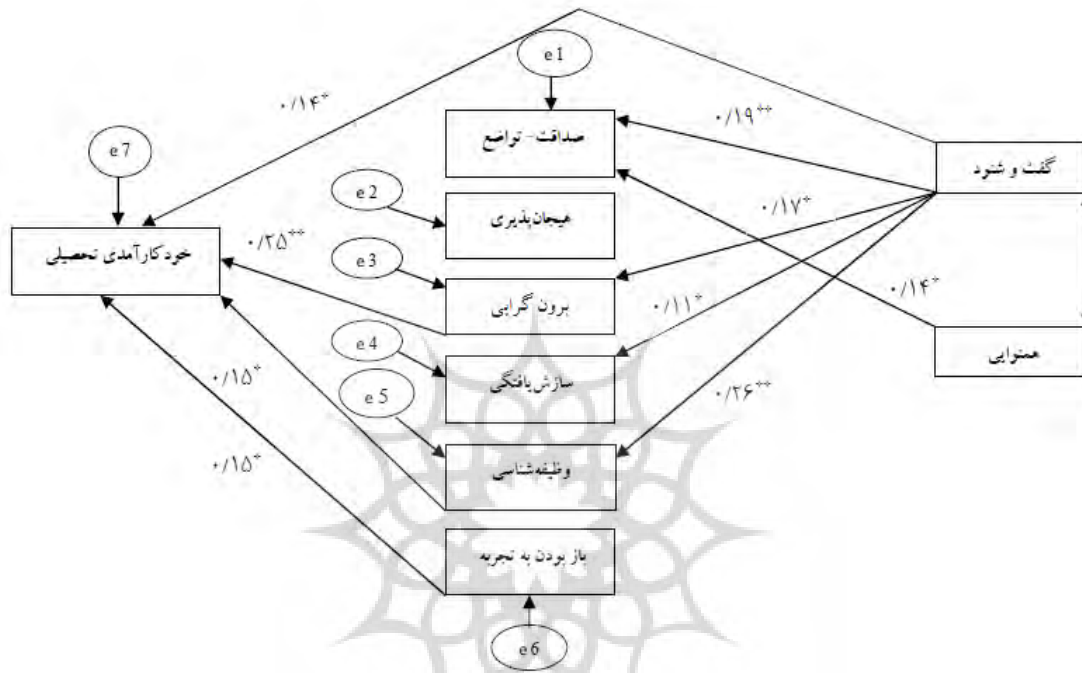
* $p < 0/05$ ** $p < 0/01$

مدل، یکی از مسیرها که ضریب آن غیرمعنی‌دار بود حذف گردید. در شکل ۲ نمودار مسیر و ضرایب حاصل از مدل اصلاح شده آورده شده است.

با توجه به نتایج مندرج در جدول ۲، همه شاخص‌ها بیانگر برازش مطلوب مدل هستند.

یافته‌های مربوط به مدل پیشنهادی

برای ارزیابی مدل پیشنهادی، از روش تحلیل مسیر، در محیط نرم‌افزار AMOS-22 استفاده شد و به منظور افزایش برازش

شکل ۲: ضریب استاندارد مدل روابط ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با خودکارآمدی تحصیلی با واسطه‌گری ابعاد ویژگی‌های شخصیتی

در نظر گرفتن ضرایب مسیرهای به دست آمده در مدل که در جدول ۳ قابل مشاهده است، به بررسی فرضیه‌های مستقیم و غیرمستقیم پرداخته شده است.

شاخص‌های برازندگی مدل و بررسی فرضیه‌های پژوهش

با ورود داده‌ها به برنامه AMOS-22، برازندگی مدل با استفاده از شاخص‌های برازندگی مورد بررسی قرار گرفت. با

جدول ۳: شاخص‌های نیکویی برازش مدل پیشنهادی

شاخص	برازندگی مدل اولیه	برازندگی مدل اصلاح شده
مجذور خی / درجه آزادی	۴/۶۶	۱/۴۶
GFI	۰/۸۹	۰/۹۷
AGFI	۰/۸۱	۰/۹۳
RMSEA	۰/۱۳	۰/۰۴۷
IFI	۰/۵۰	۰/۹۶
CFI	۰/۴۷	۰/۹۵

جدول ۴: اثرات مستقیم، غیرمستقیم و کل متغیرهای برون‌زاد بر متغیر درون‌زاد در مدل نهایی

اثر	مسیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	کل
برون‌زاد بر درون‌زاد	جهت‌گیری گفت‌وشنود بر خودکارآمدپنداری تحصیلی	۰/۱۴*	۰/۰۸**	۰/۲۲**
	جهت‌گیری گفت‌وشنود بر صداقت - تواضع	۰/۱۹**	-	۰/۱۹**
	جهت‌گیری گفت‌وشنود بر برون‌گرایی	۰/۱۷*	-	۰/۱۷*
	جهت‌گیری گفت‌وشنود بر سازش‌یافتگی	۰/۱۱	-	۰/۱۱
	جهت‌گیری گفت‌وشنود بر وظیفه‌شناسی	۰/۲۶**	-	۰/۲۶**
	جهت‌گیری همنوایی بر صداقت - تواضع	۰/۱۴*	-	۰/۱۴*
درون‌زاد بر برون‌زاد	برون‌گرایی بر خودکارآمدپنداری تحصیلی	۰/۲۵**	-	۰/۲۵**
	وظیفه‌شناسی بر خودکارآمدپنداری تحصیلی	۰/۱۵*	-	۰/۱۵*
	باز بودن به تجربه بر خودکارآمدپنداری تحصیلی	۰/۱۵*	-	۰/۱۵*

* p < 0/05

** p < 0/01

معنادار است بنابراین جهت‌گیری همنوایی در افزایش صداقت - تواضع فرزندان مؤثر بوده است. (۳) ضریب مسیر استاندارد بین برون‌گرایی و خودکارآمدپنداری تحصیلی برابر با ۰/۲۵ به دست آمد که در سطح ۰/۰۰۹ معنادار است. بنابراین برون‌گرایی در افزایش خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان مؤثر بوده است. ضریب مسیر استاندارد بین وظیفه‌شناسی و خودکارآمدپنداری تحصیلی برابر با ۰/۱۵ به دست آمد که در سطح ۰/۰۵ معنادار است بنابراین وظیفه‌شناسی در افزایش خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان مؤثر بوده است. (۴) ضریب مسیر استاندارد بین باز بودن به تجربه و خودکارآمدپنداری تحصیلی برابر با ۰/۱۵ به دست آمد که در

فرضیه‌های مربوط به روابط مستقیم بین متغیرهای تحقیق

نتایج مندرج در جدول ۳ حاکی از این است که: (۱) ضریب مسیر استاندارد بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با صداقت - تواضع (۰/۱۹ = و ۰/۱۱ = p)، برون‌گرایی (۰/۱۷ = و ۰/۰۲ = p)، وظیفه‌شناسی (۰/۲۶ = و ۰/۰۰۹ = p)، و خودکارآمدپنداری تحصیلی (۰/۱۴ = و ۰/۰۱۹ = p) مثبت و معنادار بوده است، بنابراین موجب افزایش آنها می‌شود اما ضریب مسیر استاندارد بین جهت‌گیری گفت‌وشنود با هیجان‌پذیری، سازش‌یافتگی، و باز بودن به تجربه معنادار نیست. (۲) ضریب مسیر استاندارد بین جهت‌گیری همنوایی و صداقت - تواضع (۰/۱۴ = به دست آمد که در سطح ۰/۰۲۵

مطابقت دارد. افراد برون‌گرا، سخت‌کوش و بلندهمت از عواطف و هیجان‌های مثبتی برخوردارند و نسبت به توانایی‌ها و شایستگی‌های خود اعتماد داشته و این تلقی را از خود دارند که می‌توانند از عهده مسئولیت‌ها و تکالیف تحصیلی خود به خوبی برآیند. همچنین افراد باز نسبت به تجارب، انگیزه زیادی برای ورود به مسائل تازه دارند و نیز دارای قدرت تخیل بالایی بوده و عمل‌گرا هستند (۱۷). از سوی دیگر یاموتوف، پلانکت، ساندز و رید بر این باورند که حمایت والدین نقش مهمی در رشد خودکارآمدپنداری فرزندان دارد (۱۸). کانر (۲۰۱۵) نیز بیان می‌دارد که از جمله عوامل ایجادکننده خودکارآمدپنداری در کودکان، حمایت‌های اجتماعی و به ویژه حمایت‌های والدین است (۱۹). در راستای تأکید مبانی نظری و پژوهشی باید گفت که یکی از ویژگی‌های غیرقابل انکار خانواده‌های با جهت‌گیری گفت‌وشنود نقش حمایت‌گری آنها است. در این خانواده‌ها والدین با آرامش خاطر و سعه‌صدر به خواسته‌ها، تمایلات و احساسات فرزندان توجه می‌کنند و در مواقع تنش و سختی، از آنها حمایت عاطفی می‌نمایند؛ در نتیجه می‌توان انتظار داشت که فرزندان این خانواده‌ها از ویژگی‌هایی نظیر خوش‌بینی و وظیفه‌شناسی و برون‌گرایی برخوردار بوده و بدون ترس و ملاحظه، از نقاط قوت و ضعف خود سخن بگویند و سطح بالاتری از خودکارآمدپنداری تحصیلی را تجربه نمایند.

بنابراین پیشنهاد می‌شود متولیان امر تعلیم و تربیت و مشاوران مراکز مشاوره با تأکید بر اهمیت و نقش ارتباط‌های مؤثر در محیط خانواده، هرچه بیشتر موجبات رشد خودکارآمدپنداری کودکان را فراهم کنند. همین‌طور والدین نیز با فراهم کردن یک فضای باز و آزاد و تغییرات مثبتی در کیفیت ارتباط‌های خود این زمینه را فراهم می‌آورند که فرزندان بتوانند آزادانه نظرات، تمایلات، پیشنهادات و انتقادات خود را بیان کنند. ایجاد ارتباط‌های خوب، گسترده و مؤثر با فرزندان، ایجاد فرصت‌های مناسب برای ابراز نظر و بیان احساسات، تشویق و ترغیب فرزندان به سخن گفتن و ابراز نظر

سطح ۰/۰۵ معنادار است بنابراین باز بودن به تجربه در افزایش خودکارآمدپنداری تحصیلی مؤثر بوده است.

فرضیه‌های مربوط به روابط غیرمستقیم بین متغیرهای پژوهش

برای تعیین معنی‌داری اثرات غیرمستقیم از روش نمونه‌گیری‌های مکرر خود راه‌انداز^۱ با فاصله اطمینان ۹۵ درصدی توزیع نمونه‌گیری اثرات، استفاده شد. همان‌طور که در جدول ۴ قابل مشاهده است، نتایج آزمون معنی‌داری اثرات غیرمستقیم نشان داد که سهم میانجی‌گری متغیرهای برون‌گرایی و وظیفه‌شناسی برای جهت‌گیری گفت‌وشنود ($p < 0/008$) معنی‌دار است.

بررسی اثرات کل حاکی از این است که خودکارآمدپنداری تحصیلی تحت تأثیر متغیرهای جهت‌گیری گفت‌وشنود، برون‌گرایی، و وظیفه‌شناسی، و باز بودن به تجربه است. به همین ترتیب متغیرهای صداقت - تواضع، برون‌گرایی، سازش‌یافتگی و وظیفه‌شناسی متأثر از متغیر جهت‌گیری گفت‌وشنود هستند. بالاخره اینکه، صداقت - تواضع از متغیر جهت‌گیری همنوایی تأثیر می‌پذیرد. محاسبه میزان تأثیر متغیرهای مستقل بر وابسته، حاکی از آن است که ۶ درصد از تغییرات متغیر صداقت - تواضع، ۳ درصد از تغییرات متغیر برون‌گرایی، ۱ درصد از تغییرات متغیر سازش‌یافتگی، ۷ درصد از تغییرات متغیر وظیفه‌شناسی، و ۱۹ درصد از تغییرات متغیر خودکارآمدپنداری تحصیلی توسط مدل تبیین می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام این پژوهش پیش‌بینی خودکارآمدپنداری تحصیلی بر اساس ابعاد الگوهای ارتباطی خانواده با نقش میانجی‌گری ویژگی‌های شخصیتی دانش‌آموزان بود. نتایج نشان داد برون‌گرایی، و وظیفه‌شناسی، و باز بودن به تجربه در افزایش خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان مؤثر بوده است. این نتایج با یافته‌های حاصل از پژوهش‌های ۹، ۱۰ و ۱۱

فرصت دهد تا نظرات، خواسته‌ها و انتقادات خود را بدون ترس و دلهره ابراز نمایند. ثانیاً برای برخورداری از خودکارآمدپنداری تحصیلی به زمینه‌های مطلوبی نیاز دارند که بتواند ویژگی‌های برون‌گرایی، باز بودن به تجربه و وظیفه‌شناسی را در آنها تقویت کند.

یکی از محدودیت‌های پژوهش حاضر این بود که به منظور زمینه‌یابی از پرسشنامه‌های خودگزارشی استفاده شد، در نتیجه ممکن است برخی از افراد از ارائه پاسخ واقعی به ویژه در مورد ارتباط‌های خانوادگی خودداری کرده باشند. همچنین، با توجه به اینکه جامعه و نمونه مورد استفاده در این پژوهش شامل دانش‌آموزان پایه اول دوره متوسطه بود بنابراین باید در تعمیم یافته‌های پژوهش به سایر مقاطع تحصیلی با احتیاط عمل کرد. پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آتی با رعایت این محدودیت‌ها متغیرهای مذکور را در دانش‌آموزان با توجه به پایه و رشته تحصیلی مورد بررسی قرار دهند.

تشکر و قدردانی: بدین وسیله از مسئولین محترم آموزش و پرورش شهرستان محمودآباد و دانش‌آموزانی که در پژوهش شرکت کردند تشکر و قدردانی به عمل می‌آید. همچنین یادآور می‌شود این پژوهش برای نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافی نداشته است.

کردن، پذیرش اشتباهات و لغزش‌های احتمالی کودکان، احترام گذاشتن به افکار و باورهای فرزندان، استفاده از نظرها و پیشنهادها در تصمیم‌گیری‌های خانوادگی و به رسمیت شناختن آزادی‌های معقول آنها از جمله موارد و اقدامات مؤثری است که می‌تواند مفید واقع شده و نهایتاً منجر به بهبود خودکارآمدپنداری تحصیلی فرزندان شود.

پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های بعدی، سازه‌های دیگری در ارتباط با خانواده مورد استفاده قرار گیرند. به‌طور مثال، از سازه‌های انواع سبک‌های دلبستگی، فرایند و محتوای خانواده، انسجام، انعطاف‌پذیری و جو عاطفی خانواده، شیوه‌های فرزندپروری به عنوان متغیرهای متعامل با ویژگی‌های شخصیتی و خودکارآمدپنداری تحصیلی استفاده شود. استفاده از این متغیرهای خانوادگی می‌تواند به شناخت عمیق‌تر و همه‌جانبه‌تر کنش‌های مختلف خانواده کمک کند. همچنین، می‌توان در کنار متغیر خانوادگی الگوهای ارتباطی خانواده از متغیرهای فردی دیگری مانند تاب‌آوری تحصیلی، خودتنظیمی و انواع جهت‌گیری هدف استفاده کرد.

خودکارآمدپنداری تحت‌تأثیر دسته‌ای از عوامل فردی، خانوادگی، و اجتماعی شکل می‌گیرد. دانش‌آموزان برای رسیدن به سطوح بالای خودکارآمدپنداری تحصیلی، اولاً نیازمند فضایی باز و آزاد در خانواده هستند؛ فضایی که به آنها

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

References

1. Muris P. A brief questionnaire for measuring self-efficacy in youths. *J Psychopathol Behav Assess.* 2001; 23(3):145-9.
2. Manavipour D, Hasani F, Rafiee P. The relationship between epistemological beliefs and academic self-efficacy with learning approaches in high school girl students. *Journal of Psychological Researches.* 2013; 5(17): 1-12. [Persian].
3. Schunk D. H. Self-efficacy and education and instruction. In: Maddux JE, editor. *Self-efficacy, adaptation, and adjustment: Theory, research, and application.* New York: Plenum Press; 1995, PP: 281-303.
4. Dehghanizadeh M, Hosseinchari M. Academic buoyancy and Perception of family communication patterns: the mediatory role of self-efficacy. *Educational psychology.* 2013; 10(32): 1-30. [Persian].
5. Fitzpatrick MA. Family communication patterns theory: Observations on its development and application. *J Fam Commun.* 2004; 4 (3-4): 167-79.
6. Lent RW, Brown SD, Gore JR, Paul A. Discriminant and predictive validity of academic self-concept, academic self-efficacy, and mathematics-specific self-efficacy. *J Couns Psychol.* 1997; 44 (3): 307-315.
7. Niknam N, Jokar B. Prediction of efficacy dimensions on the basis of family connections and the structure of the class. *Studies Teaching and Learning.* 2015; 7(1): 25-48. [Persian].
8. Shafiee H, Javidi H, Kazemi S. A comparison of personality traits and mental health among women and men heart-renal patient in Shahid Faghihi hospital in Shiraz. *Sociology of Women (Journal of Woman and Society).* 2011; 2 (6): 149-162. [Persian].
9. Koerner AF, Fitzpatrick MA. Toward a theory of family communication. *Communication theory.* 2002;12 (1): 70-91.
10. Djigi G, Stojiljkovi S, Doskovi M. Basic personality dimensions and teachers self-efficacy. *Procedia-Social and Behavioral Sciences.* 2014; 112: 593-602.
11. Hajatnia B, Sarvghad S. Developing a model for personality characteristics of adolescents based on family communication patterns and cognitive emotion regulation strategies. *JLS.* 2015; 5: 2048-2055.
12. Keshavarzi S, Firoozbakht S, Fouladchang M. The role of perceived parent goal emphasis and family communication pattern on students' goal orientation. *Journal of Family Research.* 2012; 7(4): 463-477. [Persian].
13. Ashton MC, Lee K. The HEXACO° 60: A short measure of the major dimensions of personality. *J Pers Assess.* 2009; 91(4):340-5.
14. Jinks J, Morgan V. Children's perceived academic self-efficacy: An inventory scale. *The Clearing House.* 1999; 72(4): 224-30.
15. Karimzadeh M, Mohseni N. Female academic self-efficacy and academic achievement. *Women s Studies.* 2006; 4(2): 29-45. [Persian].
16. Hejazi E, Shahraray M, Farsinejad M, Asgary A. Identity styles and academic achievement: Mediating role of academic self-efficacy. *Social Psychology of Education: An International Journal.* 2009; 12(1): 123 -135. [Persian].
17. Anisi J, Majdiyan M, Joshanloo M, Ghoharikamel Z. Validity and reliability of NEO Five-Factor Inventory (NEO-FFI) on university students. *International Journal of Behavioral Sciences.* 2011; 5(4): 351-5.
18. Yomtov D, Plunkett SW, Sands T, Reid A. Parenting and ninth graders self-Efficacy and relational self-esteem in latino immigrant families. *Fam Consum Sci Res J.* 2015;43(3): 269-83.
19. Conner M. Self-efficacy, stress, and social support in retention of student registered nurse anesthetists. *AANA J.* 2015; 83(2): 133-8.

Presenting the Prediction Model of Academic Self-Efficacy Based on Dimensions of Family Communication Patterns with the Mediate Role of Personality Traits of Students

Fereshteh Baezzat¹, Soghra Rezapour², Mahshad Motaghedifard^{*3}

Received: August 24, 2016

Accepted: November 25, 2016

Abstract

Background and Purpose: Self-efficacy is informed under the influence by some of individual, familial and social factors. The purpose of this study was presenting the prediction model of academic self-efficacy based on dimensions of family communication patterns with the mediate role of personality traits of students.

Method: The present study was a correlation method that was used path analysis model. The statistical population was consisted of all of first grade high school students of Mahmood Abad city that 284 samples were selected based on cluster sampling. Research tools included the revised family communication patterns inventory (2002), HEXACO personality inventory (2004) and academic self-efficacy questionnaire (1999).

Results: The results showed that the model had a goodness of fitness with data of research. Extraversion ($\beta=0.18$, $P<0.001$), conscientiousness ($\beta=0.31$, $P<0.001$) and openness ($\beta=0.35$, $P<0.001$) to experience were effective on children's academic self-efficacy. Standardized path coefficient was positive and meaningful between orientation of dialogue and honesty ° humility ($\beta=0.19$, $P<0.011$), extraversion ($\beta=0.17$, $P<0.02$), conscientiousness ($\beta=0.26$, $P<0.009$) and academic self-efficacy ($\beta=0.14$, $P<0.019$). Also, standardized path coefficient was positive between orientation of conformity and honesty- humility ($\beta=0.14$, $P<0.025$).

Conclusion: Some of effective operations that will improve the children's academic self-efficacy are creation of effective communication with children, encouragement of children to express an opinion, the acceptance of probable mistakes and lapses of children, use of them in decision-makings of family and recognition of their reasonable freedoms.

Keywords: Academic self-efficacy, family communication patterns, personality traits

1. Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran
2. M. A. in Educational Ppsychology, Faculty of Humanities, University of Sari, Sari, Iran
3. ***Corresponding author:** Ph.D Student in Educational Ppsychology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Mazandaran, Babolsar, Iran (Mahshad_mf@yahoo.com)